

Juha Suoranta

Alamaisten elämää

Dokumentoin seuraavassa ”toivon kevään” 2009 tapahtumia tuoloin pitämäni julkisen sosiologian kurssin ja yliopistoissa käytetävän määrittelyvallan näkökulmasta. Tarjosin kurssin Tampereen yliopiston opiskelijoiden perustaman yliopistolakikriittisen ”Toimiva yliopisto” -verkoston kurssiohjelmaan¹. Yllättäen kurssi nosti esiin yliopiston muutoin näkymättömiä valta-asemia, kun ryhmä kurssilaisia ryhtyi projektityönsä osana boikotoimaan kansainvälisen Sodexo-yrityksen ravintolaa yliopistolla. Tämä johti episodiin, jossa paikalle kutsuttiin myös poliisi, mikä Tampereen yliopiston historiassa on ainutlaatuista.²

Keväällä 2009 useiden yliopistojen opiskelijat ryhtyivät laajasti vastustamaan uutta yliopistolakia. Liikehdintää yliopistojen yritystaloudellistumista vastaan oli muissakin maissa. Tampereella tavoitteet kirjattiin seuraavasti: ”Toimiva yliopisto on Tampereen yliopiston opiskelijoiden, opettajien, tutkijoiden ja muun henkilökunnan toimintaa tiedon vapauden sekä autonomisen opiskelun ja tutkimuksen puolesta”. Yliopistopaikkakuntien aktivistien kesken tehtiin myös yhteistyötä. Toisin kuin Helsingissä, opetushenkilökunnan osallistuminen jäi Tampereella suppeaksi, ehkä lukuun ottamatta helmikuisen pakkaspäivän mielenosoituskulkuetta.

Opiskelijaliike otti keväätalvella tavakseen kokoontua torstaisin Tampereen yliopiston pääaulaan. Päivänpolttavien yliopistokysymysten ohella kokouksissa keskusteltiin ahkerasti oppinnollisen toiminnan käynnistämisestä, mitä pidin todella myönteisenä. Alusta lähtien yleiskokouksissa ja muualla kysyttiin muun muassa: kenelle yliopisto kuuluu, miksi siellä ollaan ja opiskellaan, kuka on yliopisto-

opiskelun – ja yliopiston yleensä – subjekti, kenelle uutta lakia tehdään. Näiden kysymysten perustalla olivat tavoitteiltaan ja muodoltaan samat emansipatorisen toiminnan ja toiminnassa oppimisen (*learning in action*) ajatukset, joita julkisen sosiologian piirissä on esitetty. Niinpä ajattelin julkisen sosiologian kurssilla olevan annettavaa myös Toimivan yliopiston opiskelijoille. Tiedotin asiasta Toimivan yliopiston sähköpostilistalla ja myös ylioppilaskunnan Aviisi-lehti (3/2009) kertoi kurssista yleiskokousuutisessaan. Kurssille ilmoittautui 25 opiskelijaa eri oppiaineista – sosiologiasta, sosiaalipolitiikasta, kirjallisuustieteestä, kasvatustieteistä ja kielitieteistä.

Julkinen sosiologia

Suomessa julkinen sosiologia on vielä heikosti tunnettua. Sen sisältämät ajatukset yhteiskuntatieteilijän kaksoistehtävästä – sosiologisen mielikuvituksen ja sosiaalisen aktivismin harjoittamisesta – eivät silti ole uusia (vrt. Mills 1970; Collins 1998). Kurssin johdantoluennoilla esitin julkisen sosiologian tarkoittavan osallistumista tavallisten ihmisten tavoitteista ja toiveista lähtevään transformatiiviseen, yhteiskunnan sosiaalisia ja taloudellisia suhteita muuttavaan, tutkimukselliseen ja opinnolliseen toimintaan. Yhteistoiminta toteutuu tällöin nimenomaan kansalaisyhteiskunnassa, erotuksena valtion tai talouselämän palvelemisesta, ja siinä korostetaan vertaisoppimista aktivismin muotona ja keinona.

Vaikka julkista sosiologiaa harjoittavat tutkijat osallistuvat yleensä muiden kanssa sosiaalisten liikkeiden, kansalaisjärjestöjen, yhdistysten tai vastaavien yhteisöjen toimintaan, heidän vaikuttamiskeinonsa ja toimintatapansa vaihtelevat. Siinä missä vaikuttaminen perinteisessä julkisessa sosiologiassa tarkoittaa välillistä osallistumista julkiseen keskusteluun tekstein ja puheenvuoroin, orgaanisessa julkisessa sosiologiassa toimitaan välittömissä vuorovaikutussuhteissa, joissa aktivismi yhdistyy reflektioon. Oppimisen näkökulmasta olennaista on teoriapainotteisen käsittämisen ja toiminnassa karttuneen kokemuksellisen tiedon vuoropuhelu ja siinä edistetty muutostyö.

Perinteinen julkinen sosiologi ”käynnistää yleisöjen välisiä tai sisäisiä debatteja, vaikkei itse ottaisikaan niihin osaa” (Burawoy 2006, 263). Orgaaninen julkinen sosiologia puolestaan osallistuu, ja tutkimus on usein poliittisesti sitoutunutta (Patterson 2007, 187). Tällöin ”sosiologi toimii tiiviissä yhteistyössä näkyvän, tiheän, aktiivisen, paikallisen ja usein vastakulttuurisen yleisön kanssa. Julkisen sosiologian valtavirta kuuluu juuri tähän tyyppiin – siinä sosiologit työskentelevät työväenliikkeen, asukasyhdistysten, uskonyhteisöjen, maahanmuuttajien oikeuksia ajavien järjestöjen ja ihmisoikeusjärjestöjen kanssa. Orgaanisen julkisen sosiologin ja hänen yleisönsä välillä vallitsee dialogi, kaksisuuntainen valistusprojekti”. (Burawoy 2006, 263.) Karkeistaen: katu, mielenosoitus, kansalaisjärjestö ja turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus ovat orgaanisen julkisen sosiologian luontaisia toimintaympäristöjä. Luen myös eräät taiteen muodot julkiseksi sosiologiaksi, sikäli kuin ne tuovat omia esitystapojaan käyttäen esiin jonkin yhteiskunnallisesti tärkeän keskustelukysymyksen tai tabun ja kiinnittävät huomion huomiotta jätettyyn.

Näiden lisäksi on vielä yksi julkisen sosiologian muoto, tässä tärkein: opetuksellinen ja opinnollinen julkinen sosiologia, jossa yliopiston päätehtävät tutkimus ja opetus yhdistyvät yliopistopoliittiseen keskusteluun ja toimintaan. Opinnollisessa julkisessa sosiologiassa opiskelijat muodostavat yleisön, mutta eivät mitä tahansa yleisöä:

Mitä tarkoittaa kun puhumme heistä yleisönä? Sitä se ei ainakaan tarkoita, että voisimme pitää heitä tyhjinä astioina, joihin kaadamme kypsää viiniämme, tai tyhjinä tauluina joihin kirjoitamme syvällistä viisauttamme. Mieluummin meidän tulisi ajatella heitä rikkaan elämäkokemuksen kantajina, joita voimme opastaa kohti syvempää itseymmärrystä erityisesti niiden historiallisten ja sosiaalisten kontekstien osalta, jotka tekivät heistä niitä ihmisiä, joita he nyt ovat. Sosiologian parhaiden perinteiden avulla voimme osoittaa, että heidän yksityiset ongelmansa ovatkin julkisia kysymyksiä. Tähän pääsemme vain käsittelemällä heidän elämäänsä, emme sulkeistamalla sitä; on aloitettava siitä, missä he ovat, ei siitä, missä me olemme. Opiskelusta ja opettamisesta tulee tällöin sarja sosiologian kentällä

käytäviä dialogeja meidän ja opiskelijoidemme välillä, opiskelijoiden kesken ja lopulta opiskelijoiden ja yliopiston ulkopuolisten yhteisöjen välillä. Vapaaehtoispalvelu on tästä malliesimerkki [projektiopintojen, osallistuvien ja osallistavien kenttätyöhankkeiden yms. ohella]: oppiessaan opiskelijoista tulee sosiologian lähettiläitä muuhun maailmaan aivan samoin kuin he vastaavasti tuovat luokkahuoneeseen mukanaan suhteensa moniin eri yhteisöihin. Opettajina olemme kaikki potentiaalisesti julkisia sosiologeja. (Burawoy 2006, 264; lisäys hakasuluissa JS.)

Julkisen sosiologian kurssi

Julkisen sosiologian kasvatustieteellisessä vastineessa, kriittisessä pedagogiikassa, on usein korostettu sitä, miten yliopisto helposti vieraannuttaa opiskelijat ja opettajat toisistaan, tehden tiedosta ulkoa omaksuttavan ja vaihdettavissa olevan esineen. Niinpä kriittisen opetusteorian tutkija Ira Shor (1996, 12) toteaa, että opiskelijat ja heidän opettajansa ovat yliopistoissa usein ”älyllisessä ja poliittisessa maanpaossa”.

Halusin esittää julkisen sosiologian erääksi esineistymisen ja maanpakolaisuuden vaihtoehdoksi, lähtökohtana oletus opiskelijoista luovina ja älykkäinä subjekteina, eikä tyhjinä astioina, joihin professori kaataa tietonsa. Julkisen sosiologian opetuksessa sisällön tulisi olla yhteydessä opetusmenetelmiin. Ajatus soveltuu muihinkin opintoihin. Jos opetuksen tarkoitus on luoda yhteyksiä sosiaalisiin liikkeisiin, yhteiskunnalliseen aktivismiin tai osallistuvaan demokratiaan, opetusmenetelmien on paras olla osallistavia, dialogia ja todellista toimintaa sisältäviä. Osallistuvan demokratian luomisesta voi oppia vain osallistumalla itse – mikä pätee myös opettajaan. (Suoranta 2008, 718.)

Opettajalle kurssin vetäminen oli vaikeaa kahdella tavalla. Vaikka julkinen sosiologia lomittui jokseenkin luontevasti aikaisemmin oppimaani, se oli itselleni kuitenkin uusi aihe. Yritin kenties olla enemmän kuin osasin. En riittävästi käyttänyt mahdollisuuksia yhteisen tietämyksen rakentamiseen, vaikka juuri sitä aikuispedagogiikassa syystä korostetaan. Jouduin myös pohtimaan yliopisto-

opettajan asemaa. Aikuiskasvatuksen teoreetikko Stephen Brookfieldin mukaan opettajan ja opiskelijan valtasuhteen purkaminen ei ole helppoa edes yliopistossa:

Demokraattiseen työskentelyyn sitoutuneet opettajat julistavat usein olevansa yhtä opiskelijoidensa kanssa. Luottaen moraaliseen yhdenvertaisuuteen he sanovat opiskelijoilleen: ”En ole erilainen kuin te, joten kohdelkaa minua vertaisenaanne. Käyttäytykää ikään kuin en olisi opettaja, vaan ystävä. On oikeastaan sattumaa, että välillämme on väliaikainen epätasapaino sinä, kuinka paljon tiedän tästä aiheesta. Olemme kanssaoppijoita ja kanssaopettajia, sinä ja minä.” Kulttuurisesti opittua auktoriteettiriippuvuutta tai vihamielisyyttä (erityisesti hallitsevan kulttuurin) auktoriteettia kohtaan on kuitenkin vaikea purkaa. Voimakkaasti hierarkkisen yliopistokulttuurin valtaepäsymmetriassa, rooli- ja muine jakoineen, opettajat eivät voi vain toivoa vaikutustaan pois. [...] Siksi kriittisesti tietoiset opettajat hylkäävät naiivin oletuksen, että opiskelijoiden ystäviksi ja vertaisiksi julistautuminen vielä tekisi heistä sellaisia. [...] He oivaltavat, että aito yhteistoiminta on mahdollista vasta sitten, kun opettaja on käyttänyt merkittävästi aikaa ansaitakseen opiskelijoidensa luottamuksen toimimalla demokraattisesti ja kunnioittavasti heitä kohtaan. (Brookfield 1995, 10–11.)

Mielestäni Brookfield hieman liioittelee opettajien ja opiskelijoiden välistä eroa sekä vallan vaikutusta. Epäilemättä on kuitenkin niin, että yhteistoiminnan mahdollisuudet vahvistuvat, jos perinteiset opetuksen hierarkiat pystytään murtamaan. Ne eivät murru sanoin, vaan yhteisessä pedagogisessa toiminnassa, käsitteellisessä pohdinnassa ja käytännön työssä. Paulo Freiren sanoin opettajilla ja opiskelijoilla ”on yhteinen vastuu prosessista, jossa kaikki kasvavat... Kukaan ei opeta toista, eikä kukaan myöskään opi itseksensä. Ihmiset opettavat toisiaan maailman välityksellä.” (Mt., 85–86.)

Julkisen sosiologian kurssi käsitti useita työmuotoja: yhteisistä kokoontumisista teemaluentoihin, keskusteluun, lukemiseen ja osallistuvaan projektityöhön. Kurssi toimi myös blogipohjaisesti: blogin tarkoitus oli olla oppimisverkoston solmu, joka kokoaa yhteen toiminnot ja lukemiston. Se palvelee kasautuvana tietovarantona myös seuraavia kursseja ja muita asiasta kiinnostuneita.

Opintopisteet kurssista sai osallistumalla opetukseen ja kirjoittamalla esseen projektistaan saamiensa kokemusten, opetusten sekä teoreettisen kirjallisuuden pohjalta.

Osana opintosuoritustaan opiskelijat toteuttivat jonkin muualle yhteiskuntaan suuntautuvan projektityön. Projekteja kertyi yhteensä kymmenkunta. Yhdessä niistä tarkasteltiin opiskelijaläh-töisiä oppimismuotoja, erityisesti opintopiirin mahdollisuuksia. Toisen projektin teemana oli käänösaktivismi: kuinka kääntäjän on mahdollista toimia kriittisesti, refleктоivasti ja poliittisesti sekä millaisia esimerkkejä tästä on. Projektista syntyi myös Peter McLarenin kirjan *Che, Freire ja vallankumouksen pedagogiikka* (2009) suomennos.

Suoran demokratian laboratoriossa tutkittiin opiskelijaedus-tuksen kehittämistä yliopiston hallintoelimissä. Sosiaalitieteellinen dokumenttielokuva -hankkeessa tarkasteltiin yliopistoaktivismia ja Autonominen tila -hankkeessa keskityttiin talonvaltauksen teoriaan ja käytäntöön. Yhden työryhmän projekti kohdistui kansalaisvaikuttamiseen boikotoinnin keinoin. Opiskelijat ryhtyivät boikotoimaan Tampereen yliopiston tiloissa ravintolatoimintaa harjoittavaa Sodexoa, joka on sisaryhtiöidensä kautta tunnettu myös kansainvälisestä siirtolaisvankilabisneksistä.

Julkinen sosiologia ja sen opetus kohtaavat yliopiston

”Boikottiryhmä” herätti melko nopeasti huomiota. Opiskelijat ryhtyivät pitämään boikotin tiedotuspöytää pari tuntia päivässä ravintolan läheisyydessä tarjoten myös kahvia ja keksejä. Media-tapahtuma oli valmis kun joku keksi kutsua poliisit yliopistolle. Tilanteessa syntyi keskustelu, jota muuan professori kommentoi seuraavasti:

Katsokaapa videota, jossa professori keskustelee paikalle tulleen konstaapelin kanssa syntyneestä tilanteesta. Keskustelu on yksi mielenkiintoisimpia, mitä olen yliopiston autonomiasta nähnyt. Profes-sori ilmaisee kantansa selvästi ja puolustaa opiskelijoita, kuten profes-sorin kuuluukin. Konstaapeli käyttäytyy arvokkaasti, argumen-

toivasti ja on sitä mieltä, että yliopiston pitäisi kyetä sisällään selvittämään tällaiset asiat.

Asiasta kehkeytyi yliopistolla debatti, joidenkin mielestä jopa selkkaus. Paikallinen sanomalehti raportoi tilanteesta useasti, tuoden esiin joidenkin asianosaisten ristiriitaisia lausuntoja, muttei arvioinut asian periaatteellisia puolia, esimerkiksi yksityisen ja julkisen edun suhdetta. Eräs uutinen oli otsikoitu lehden etusivulla sensaatiohakuisesti ”Yliopistolla saa opintopisteitä boikotista”, vaikka sisäsivun juttu oli asiallinen ja selventävä. Kirjoitin näkemyksistäni myös blogissani puolustaen opiskelijoideni toimintaa.

Yliopiston hallintojohtaja pyysi työsuojeluneuvoston puheenjohtajan ominaisuudessa kirjeellään yhteiskuntatieteiden tiedekunnan dekaania ja kirjaston johtajaa selvittämään boikotin vaikutuksia työpaikkakiusaamisena, perusteenaan Sodexon ravintolahenkilökunnan ilmoitus siitä, että he kokevat boikotin häiritseväksi. Dekaanin ja kirjastonjohtajan 23. 4. 2009 antamassa selvityksessä todettiin, ettei boikotti häiritse yliopistotyötä ja että se itse asiassa osoittaa opiskelijoiden globaalia tietoisuutta asioiden tilasta. Lisäksi moni yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja kirjaston henkilökuntaan kuuluva oli allekirjoittanut boikottiin liittyneen adressin Sodexon ravintolabisnestä vastaan.

Boikotti ja sen uutisointi olivat esillä myös yliopiston hallituksessa. Asian yleisen ”sensitiivisyyden” vuoksi hallituksen keskustelussa korostettiin neljää seikkaa. Kysymys on ensinnäkin yliopiston sisäisestä asiasta eikä poliisiasiaista, toiseksi yliopiston hankkimien palvelujen kilpailutuksessa pitää toimia eettisesti, kolmanneksi yliopisto ja sen opiskelijat ovat opetuksen kautta ja muulla tavoin mukana monissa yhteiskunnallisissa aktiviteeteissa, ja neljänneksi julkisuuden hallinta on tärkeää: ensin tutkitaan ja selvitetään ennen kuin annetaan lausuntoja. Hallituksen pöytäkirjaan 27.4.2009 keskustelu lyhennettiin näin: ”Opiskelija Kaisa Myllylän ja rehtorin aloitteesta rehtori ja hallintojohtaja selostivat yliopiston Linna-kiinteistössä toimivan Ravintola Linnan edustalla huhtikuussa järjestetyn mielenosoituskampanjan tapahtumia.”

Satuin olemaan varadekaanina paikalla kyseisessä yliopiston hallituksen kokouksessa ja kuulin siellä, että rehtori ilmoitti pyytäneensä dekaanilta selvityksen julkisen sosiologian kurssistani. Eräs hallituksen II-kiintiön jäsen ihmetteli lähestymistapaa ennenkuulumattomana ja opetuksen vapauden kyseenalaistavana. Neuvottelin tilanteesta muutamien kollegoideni kanssa kokouksen jälkeen. Yksi piti parhaana vastavetona menemistä suoraan julkisuuteen. Kaksi muuta olivat maltillisemman linjan kannalla ja suosittelivat lähettämään dekaanille lyhyen ilmoituksen kurssin sisällöistä ja tavoitteista. Päädyin jälkimmäiseen, eikä asiasta tämän jälkeen hallinnossa keskusteltu, ainakaan minun kanssani.

Oman järjen julkinen käyttö

Tapaus on pohdinnan arvoinen paitsi sen vuoksi, että se toimi ”todellisuuden testaamisen metodina”, jonka avulla näkymättömiä normeja ja rajoja tehtiin näkyväksi, myös siksi, että siinä tulee esiin ainakin kaksi uuden lain yliopistossa ratkaistavaa kysymystä: Mikä on ensinnäkin opiskelijoiden ja opettajien asema, ovatko he ”julkisoa” vai ”massaa”? Entä mitä opetuksen vapaudella tarkoitetaan esimerkiksi suhteessa yliopiston tiloissa toimiviin yrityksiin?

Mitä tulisi ajatella opettajien ja opiskelijoiden asemasta? Sen ohella, mitä professoreista ja muusta opetushenkilökunnasta sekä opiskelijoista muuten säädetään, heidän asemaansa olisi tärkeä pohtia julkisina henkilöinä, jotka myös käyttävät omaa järkeään julkisesti – jos käyttävät. Aiheesta on tunnetusti kirjoittanut Immanuel Kant valistusta käsittelevässä esseessään. Eräs tekstin pääkohdista käsittelee järjen julkista ja yksityistä käyttöä seuraavasti:

[...] oman järjen julkisella käytöllä ymmärrän sitä, mitä joku oppineena henkilönä tekee sillä koko yleisen lukijakunnan edessä. Yksityskäytöksi sanon sitä, miten tämä henkilö saa toimia järkensä kanssa jossakin hänelle uskotussa yhteiskunnallisessa asemassa tai virassa. [...] Tässä ei tosiaankaan ole sallittua järkeillä, vaan täytyy totella. Mutta siinä määrin kuin tämä koneen osa ymmärtää samalla olevan-

sa sekä koko yhteiskuntalaitoksen että maailmankansalaisten yhteisön jäsen, joka siis oppineen ominaisuudessa kirjoituksillaan kääntyy yleisön puoleen sanan varsinaisessa merkityksessä, niin hän epäilemättä voi järkeillä [...]. (Kant 1784/2007, 89.)

Järjen julkinen käyttö kuuluu Kantin mukaan sellaiselle oppineelle, jonka varsinainen yleisö on maailma. Mikäli oppineetkin päätyisivät tai joutuisivat toimissaan vain tottelemaan, ei henkisestä alaikäisyydestä päästäisi milloinkaan eroon, vaan ”se tarkoittaisi tämän mielettömyyden jatkumista ikuisesti” (mt., 91). Toisaalta, kuten filosofi Jürgen Habermas (2004) Kantin tekstiä tulkitessaan muistuttaa, oman järjen käyttö ei kuulu vain oppineille vaan kaikille. Oppineiden kriittisen järjen käytön Habermas näkee suuntautuvan sekä valtaapitäville ja hallituksille, ”joita he pyrkivät kasvattamaan ja koettelemaan”, että tavallisille ihmisille, joiden järjen käyttöä he herättelevät. Tavallisten ihmisten osana on toisaalta olla ”alaikäisiä” ja totella, mutta toisaalta vähitellen vapautua ja rakentua ”julkiseksi”, toisin sanoen muuttua julkisesti keskusteleväksi ja omaa järkeään käyttäväksi yhteiseksi.

Habermas viittaa sosiologi C. Wright Millsin (1999) hyödylliseen julkison määritelmään. Pidän seuraavia Millsin kriteerejä perustavina myös yliopistoyhteisölle ja sen julkiselle toiminnalle. Julkisolle on tyypillistä tiheä vuorovaikutus: yhtä monet ihmiset ilmaisevat mielipiteitä kuin vastaanottavat niitä. Julkisessa viestinnässä toimitaan siten, että jokaisella on mahdollisuus vastata välittömästi ja tehokkaasti jokaiseen yleisessä keskustelussa esitettyyn ajatukseen ja mielipiteeseen. Tässä tiheässä ja kaikille avoimessa keskustelussa muotoutuvat mielipiteet muuttuvat toiminnaksi, tarpeen mukaan myös vastoin vallitsevaa valtajärjestelmää. Esivallan laitokset eivät puutu autonomiaa tavoittelevan julkison toimintaan.

Nämä kriteerit määrittelevät myös yliopistojulkisoa ja sen suhdetta yliopiston tiloissa oleviin yritystoimijoihin. Jos poliisien kutsuminen yliopistolle tulkitaan siten, että poliisin tehtävänä on puolustaa yksityisen yritystoiminnan intressejä, on tämä koettavissa samalla yliopistojulkison kriittisen tehtävän loukkaukseksi. Jälkimmäisen tulkinnan taustalle sopii paitsi historiallinen tietoi-

suus poliisiväkivallasta ja sen seurauksista kampuksilla myös pelko tulevaisuudesta, jossa yliopiston julkista tehtävää ja järjen käyttöä kavennetaan vetoamalla yksityisten yritysten intresseihin.

Asian tästä puolesta kirjoittanut Tere Vadén muistuttaa uuden lain mahdollistamasta uudesta tilanteesta, jossa yliopiston johdon on aiempaa helpompi määrätä siitä, kuka on oikeutettu käyttämään yliopiston julkista tilaa:

Ei olisi kovinkaan yllättävää, että tällainen 'omistajan' oikeus tulisi mukaan yliopistojen käytäntöihin, kun esimerkiksi yliopiston hallituksen ja rehtoriston taloudellista valtaa ja vastuuta korostetaan; valta ja vastuuhan edellyttävät myös oikeuksia. Uudessa mallissa rehtori (rehtoristo, hallintojohtaja, hallitus) voi ehkä vielä helpommin katsoa edustavansa yliopisto-oikeushenkilöä, ja siten toimia esimerkiksi yliopiston julkisten tilojen suhteen omistajan oikeudella. Tilannetta korostaa yliopiston rakennusten muodollisen omistusoikeuden siirtyminen yliopisto-oikeushenkilöille tai niiden säätiöille. (Vadén 2009.)

Käytännössä yliopiston tilojen käyttöä, ainakin Tampereen yliopistossa, hallinnoi yksikkö nimeltä tilapalvelut, joka epäselvissä asioissa kääntyy hallintojohtajan, ei rehtoraatin puoleen. Mutta ainakaan Tampereen yliopistossa ei uudenkaan yliopistolain myötä liene pelkoa tutkimuksen ja opetuksen autonomian kaventumisesta, sillä kuten yliopiston hallintojohtaja ilmoitti Aamulehdessä (18.4.2009): ”Tampereen yliopisto suhtautuu myönteisesti opiskelijoidensa yhteiskunnalliseen toimintaan ja pyrkimykseen kehittää yliopistoa. Yhteiskunnallisten ilmiöiden kriittinen tarkastelu kuuluu Tampereen yliopiston ydintoimintoihin.”

Boikottiin liittyvät tapahtuvat osoittivat, etteivät ainakaan kaikki opiskelijat helposti alistu yliopistojen hallintoalamaisiksi, vaan määrittelevät itsensä yliopistoyhteisön täysipainoisiksi jäseniksi. Erytisen kunnioitettavaa on toiminta, jossa meidät opettajat kutsutaan osana määrittelykamppailuja mukaan sellaiseen ”avoimeen ja julkiseen keskusteluun, jossa kaikilla osapuolilla on yhtäläinen sanomisen vapaus, niin että syntyy dialogi, julkinen, avoin ja jatkuva.”

Opetuksia ja lopetuksia

Julkisen sosiologia tarjoaa mahdollisuuden kriittiseen itseilmaisuun sekä osallistumistapoihin, joissa muokataan yhtä hyvin maailmankuvia ja käsityksiä yhteiskunnallisista ilmiöistä kuin identiteettejä ja haluja. Julkisessa sosiologiassa luodaan tilanteita, jotka auttavat ymmärtämään vallan toimintaa ja tiedostamaan vaikuttamisen keinoja ja paikkoja. Julkisen sosiologian kannalta opiskelijana oleminen, tai yleisemmin ihmisyyys tai kansalaisuus, ei ole teknisen tehokkuuden tai rationaliteetin ilmaus vaan sellaisten kasvatuksellisten kamppailujen tulos, joissa tietäminen yhdistyy vastarintaan, mielikuvitukseen, toivoon ja rakkauteen.

On vielä epävarmaa, ennakoiko kertomani tapausesimerkki yliopiston yritystaloudellistumisen tuomia muutoksia uudella valta- ja käskysuhteineen sekä omistusoikeuskysymyksineen. Selvältä kuitenkin näyttää, että myös yliopistosta on tulossa minä tahansa muun yhteiskunnallisen laitoksen tapaan hegemoninen taistelukenttä, jossa hallinnollis-taloudellinen valta uhkaa entisestään korostua.

Julkisen sosiologian projektissa opiskelijoiden toiminnan loikkaan kuului eräänlaisten tanssiinkutsujen esittäminen sekä toisilleen että niille, jotka piiloutuivat oviensa taakse. He kutsuivat avoimesti kaikkia mukaan kohdistuen sanansa ”varsinaiselle yleisölle, nimittäin maailmalle” (Kant mt., 91); eri asia, kuuliko se. Sekin on julkisen sosiologian periaatteiden mukaista, että pyritään keskusteluun ja kaikki äänet lisäävät yhteistä tavoitetta ”olla elämän puolella”. En näe tässä mitään naiivia, kuten en siinäkään, kuinka komeasti opiskelijat puhuivat julkisesti ja ottivat vastattavakseen sen julkisen itsekritiikin tehtävän, joka kuuluisi kaikille organisaation jäsenille ylhäältä alas ja vasemmalta oikealle. Samaan aikaan valikoidut henkilökunnan jäsenet ahersivat uutta strategiaa ja johtosääntöä muiden kollegoidensa keskittyessä yksityisiin tehtäviinsä.

Tanssiinkutsujen lisäksi mieleenpainuvaa oli opiskelijoiden toiminnan monipuolinen itseorganisointi. Oli tavanomaistakin opiskelua, mutta suurin osa oppimisesta tapahtui spontaanisti toiminnassa, kokouksissa, järjestelyissä, yhteydenotoissa yliopistolla,

yhteyksissä toimittajiin, toimintaviikolla, Päätalon valtauksen järjestelyissä ja valtausillan tunnelmissa, tanssissa ja joukkomarsseilla Tampereella ja muualla.

Toisaalta surkuttelen opetushenkilökunnan vähäistä osallistumishalukkuutta siihen yliopiston uudistamiseen, johon opiskelijat meitä kutsuivat. Osallistumattomuus on kenties ajankuva meillä ja muualla (ks. Giroux 2007), mutta ikävintä on, jos se kertoo, ettei yhteisiä asioita enää ole sen paremmin yliopistossa kuin sen ulkopuolellakaan – paitsi globaalilla poliittisella ja talouseliitillä, jolla on taitoa ja tahtoa pitää huolta eduistaan. Henkilökunnan puuttuminen toiminnasta ei ollut kunniaksi varsinkaan Tampereen yliopistolle, jonka joissain yhteiskuntatieteellisissä sisäpiireissä kai yhä fantasioidaan ”kansanyliopiston”, ”yhteiskuntatieteellisen orientaat-ion” ja ”kansalaisyhteiskuntaa palvelevan” yliopiston ihanteilla.

Huomionarvoista oli professorikunnan vähäinen keskusteluaktiivisuus. Harvahko professori enää edes yhteiskuntatieteellisillä aloilla käsittää yhdeksi tehtäväkseen julkisen keskustelun ja kritiikin, vaikka yliopistojen niin sanotun kolmannen tehtävän voi nähdä siihen jopa velvoittavan.

Jo Mills huomautti aikanaan, kuinka yhteiskuntatieteilijöitä käytetään lisääntyvästi byrokraattisiin ja ideologisiin tarkoituksiin, ja kuinka näiden tarkoitusten käsittäminen, niin kuin tutkimustyönsä käyttötapojen ja arvovalintojenkin, olisi ensiarvoisen tärkeää. Millsin sanat ovat tänään entistä osuvampia:

Se, kuinka he vastaavat näihin kysymyksiin tai jättävät vastaamatta ja kuinka he käyttävät tai jättävät käyttämättä näitä vastauksia tutkimustyössään ja ammatillisessa elämässään, määrää heidän vastauksensa ratkaisevaan kysymykseen: ovatko he yhteiskuntatutkijoina (a) moraalisesti autonomisia, (b) muiden ihmisten moraalien armoilla, tai (c) moraalisesti tuuliajolla? (Mills 1970, 197.)

”Toivon kevät” tarjosi opiskelijoille ja meille muutamille mukana olleille henkilökunnan jäsenille käytännön toimintakentän ja yhteisiä kokemustiloja, joissa emme olleetkaan niitä asiakkaita tai asiakaspalvelijoita, joiden rooleja meille on opetettu. Meille tapahtui asioita, joita tapahtuu muuallakin yhteiskunnassa. Olimme

yliopistoyhteisön jäseniä niin kuin olemme yhteiskunnan jäseniä. Osana kevään toimintaa julkisen sosiologian kurssi oli yhteensattuma, josta olen onnellinen. Aion pitää sen tulevinakin vuosina, jos annetaan.

”Toivon kevät” oli siinä mielessä autenttinen poliittinen tapahtuma, että se synnytti uusia tai ainakin herätti eloon vanhoja osallistumisen, keskustelun ja protestin käytäntöjä, innostaen opettamaan ja opiskelemaan, tehden samalla näkyväksi yliopistossa harjoitettavaa hallinnollis-taloudellista valtaa. Oletan vapaan opiskelijatoiminnan sisältävän etenkin pidemmällä aikavälillä paljon enemmän yliopistolle ominaisia integroivia aineksia, keskustelua, pohdintaa ja kritiikkiä kuin yliopistoyhteisöä hajottavia tekijöitä. Opiskelijoiden toiminnassa ja kevään tapahtumissa oli aukkoja ja halkeamia, joista katsoen ”kaikki näytti mahdolliselta”: uskoakse- ni nuo hetket osaltaan loivat uutta yliopistoa ja vahvistivat moraalista autonomiaa; elävät yhä.

Lähteet

- Brookfield, Stephen (1995) *Becoming a Critically Reflective Teacher*. San Francisco: Jossey-Bass. Verkossa: www.nl.edu/academics/cas/ace/faculty/papers/StephenBrookfield_Wisdom.cfm
- Burawoy, Michael (2006) Julkisen sosiologian puolustus. *Sosiologia* 43(4), 259–286.
- Collins, Randall (1998) The Sociological Eye and Its Blinders. *Contemporary Sociology* 27(1), 2–7.
- Freire, Paulo (2005) *Sorrettujen pedagogiikka*. Suom. Joel Kuortti. Toim. Tuukka Tomperi. Tampere: Vastapaino.
- Giroux, Henry (2007) Irti kahleista – strategia yliopiston uuteen haltuunottoon. Teoksessa Tapio Aittola, Jari Eskola & Juha Suoranta (toim.). *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä*. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos, 11–22. Verkossa: tampub.uta.fi/haekokoversio.php?id=201
- Habermas, Jürgen (2004) *Julkisuuden rakennemuutos*. Suom. Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- hooks, bell (2007) *Vapauttava kasvatus*. Suom. Jyrki Vainonen. Toim. Hilka Rekola ja Marjo Vuorikoski. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Kant, Immanuel (1784/2007) Vastaus kysymykseen, mitä on valistus. Suom. Tapani Kaakkurinniemi. Teoksessa Juha Koivisto, Markku Mäki & Timo Uusitupa (toim.) *Mitä on valistus?* Tampere: Vastapaino. Verkossa: www.vastapaino.fi/vp/ekirjat/valistus.pdf

- McLaren, Peter (2009) *Che, Freire ja vallankumouksen pedagogiikka*. Suom. Tatu Ahponen ja Lasse Poser. Helsinki: Like.
- Mills, C. Wright (1999) *Power Elite*. New York: Oxford University Press.
- Mills, C. Wright (1970) *The Sociological Imagination*. Middlesex: Penguin.
- Patterson, Orlando (2007) About Public Sociology. Teoksessa Dan Clawson, Robert Zussman, Joya Misra, Naomi Gerstel & Randall Stokes (toim.). *Public Sociology: Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-first Century*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 176–194.
- Shor, Ira (1996) *When Students Have Power. Negotiating Authority in a Critical Pedagogy*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Suoranta, Juha (2008) Teaching Sociology: Toward Collaborative Social Relations in Educational Situations. *Critical Sociology* 34(5), 709–723.
- Vadén, Tere (2009) *Sodexo ja yliopistolakiesitys*. Blogiteksti: nuvatsia.terevaden.net/2009/04/19/sodexo-ja-yliopistolakiesitys/

Verkkolähteet

- Aviisi-lehti: www.aviisi.fi/artikkeli/?num=03/2009&id=8e99216
- Julkinen sosiologia: julkinen sosiologia.wordpress.com/
- Poliisi yliopistolla: vodpod.com/watch/1543413-poliisi-yliopistolla-2-kautta-2
- Sodexo-kampanja: www.toimivayliopisto.net/article.php?story=20090415213153342
- Toimiva yliopisto: www.toimivayliopisto.net/

Viitteet

- 1 Olin valmistellut kurssin Kriittisen kasvatus- ja yhteiskuntatieteen perinteet I: julkinen sosiologia vuotta ennen ”toivon kevään” 2009 tapahtumia alunperin jatko-opiskelijoille, mutta muutin suunnitelmani kevään tapahtumien edetessä.
- 2 Tekstini näkökulma on yksi(tt/n)äisen opettajan ja professorin: missä olin mukana, miten asiat näin ja mitä tein. Mielelläni lukisin asiaan osallistuneiden kertomuksia, jotta kuva tapahtumista täydentyisi ja saisi lisävalaistusta: miten valta toimii, kuinka sen kuvitellaan ja konkreettisesti nähdään toimivan; kuinka se vaikuttaa niin yksittäisessä kokemuksessa kuin yliyksilöllisissä rakenteissa; kuinka se saa meidät toimimaan.